

Циганов Олег Григорович,
доктор юридичних наук, доцент, головний науковий співробітник
ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0002-8924-1139

Рибінська Анна Петрівна,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0002-9521-7688

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті досліджено особливості організації діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. Встановлено законодавчі акти України, які визначають зазначену проблематику. Окреслено додаткові повноваження поліцейських на період воєнного стану, які повинні сприяти ефективній діяльності Національної поліції України та виконанню нею завдань у складних умовах війни. Наголошується, що дії поліції в умовах війни повинні бути юридично грамотними та сприйматись громадянами як справедливі і законні.

Ключові слова: збройна агресія РФ, воєнний стан, Національна поліція України, особливості організації діяльності поліції, додаткові повноваження поліцейських на період воєнного стану.

Російсько-українська війна розпочалася у лютому-березні 2014 року з анексії українського півострова Крим і в подальшому окупації окремих районів Донецької та Луганської областей. Вона являє собою пряме й опосередковане застосування збройної сили Російською Федерацією проти суверенітету і територіальної цілісності України. 24 лютого 2022 року відбулося повномасштабне вторгнення російських військ на територію української держави. Внаслідок цього “холодна” фаза гібридної війни Росії проти України переросла в “гарячу”, у неприховану військову агресію.

У зв'язку з актом повномасштабної збройної агресії Росії й на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України “Про правовий режим воєнного стану” цього ж дня з 5 години 30 хвилин Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан в Україні. Військовому командуванню разом із Міністерством внутрішніх справ України, іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування встановлено запроваджувати та здійснювати передбачені Законом України “Про правовий режим воєнного стану” заходи і повноваження, необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави [1].

Закон України “Про правовий режим воєнного стану” визначає воєнний стан як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2]. Органи та підрозділи Національної поліції України (далі – поліція) у системі органів держави, що працюють в умовах уведення воєнного стану, займають особливе місце, від ефективності їх роботи вирішальною мірою залежить безпосереднє забезпечення внутрішньої безпеки нашої країни. Адже під час війни порушується ритм життя держави, суттєво ускладнюється робота органів публічної влади, функціонування комунікацій та іншої інфраструктури, з’являється безпосередня загроза життю та здоров’ю людей, завдається значна матеріальна шкода, загострюється соціальна напруга, збільшується злочинність та інші правопорушення.

Відповідно до ч. 2 ст. 24 Закону України “Про Національну поліцію” від 2 липня 2015 р. № 580-VIII, у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи Національної поліції, відповідно до законодавства України, беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості. При цьому, відповідно до ч. 4 ст. 8 цього Закону, в умовах воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України “Про правовий режим воєнного стану” [3].

Зважаючи на це, у воєнний час поліцейські виконують свою службову діяльність у посиленому режимі: окрім звичайного для них підтримання публічної безпеки і порядку вони також забезпечують діяльність блокпостів, проводять евакуацію населення із зони бойових дій, перевірку, опитування та затримання підозрілих осіб, перевіряють транспортні засоби, проводять знешкодження терористів, виявляють та ліквідують диверсійно-розвідувальні групи, протидіють мародерству, а також документують та розслідують військові злочини агресора й злочинну діяльність зрадників і колабораціоністів [4; 5].

З урахуванням оперативної обстановки, військової ситуації, наявних інформації, сил та засобів, економічних та соціальних умов, географічного положення інших обставин розробляються спеціальні плани, відповідно до яких здійснюється розстановка особового складу та матеріально-технічне забезпечення поліції. Для того, щоб типові плани охорони громадського порядку відповідали своєму призначенню, їх готують під конкретні цілі (наприклад, на випадок захоплення заложників

або захоплення особливо важливого об'єкта; з метою розшуку і затримання озброєних, особливо небезпечних злочинців, що можуть з'явитися на території обслуговування) [6, с. 339].

Поєднувати різні завдання в одному типовому плані недоцільно. Можуть бути й інші цільові плани. У таких планах визначаються наявні сили та засоби, склад зведеного загону, додаткові сили та засоби, резерви, варіанти посиленого несення служби, підвищена готовність особового складу, бойова готовність, схеми зв'язку, конкретні виконавці та їх обов'язки, календарний графік виконання заходів на той чи інший варіант розвитку особливих подій. До плану додаються оперативні карти, схеми збору особового складу за тривоною, основні та запасні місця дислокації, порядок взаємодії з іншими правоохоронними органами. У плані вказуються також підстави і порядок введення його в дію. Заздалегідь розроблені планові заходи, відпрацьовані на практичних заняттях з особовим складом, максимально наближені до реальної оперативної обстановки, є запорукою ефективної діяльності поліції в умовах воєнного стану.

Особливості організації діяльності поліції щодо підтримання публічної безпеки і порядку, протидії злочинності в умовах воєнного стану визначено чинним законодавством, насамперед зазначеним вище Законом України “Про правовий режим воєнного стану” від 12 травня 2015 р. № 389-VIII, законами України “Про основи національного спротиву” від 16 липня 2021 р. № 1702-IX та “Про внесення змін до законів України “Про Національну поліцію” та “Про Дисциплінарний статут Національної поліції України” з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану” від 15 березня 2022 р. № 2123-IX, і залежать від завдань, що покладаються на поліцію, й стану оперативної обстановки на території обслуговування.

Так, відповідно до останнього із наведених законодавчих актів, ухваленого парламентом України 15 березня цього року, передбачено розширення повноважень поліцейських на період воєнного стану та 60 днів після його припинення або скасування, що повинно забезпечити ефективну діяльність поліції та виконання нею завдань у складних умовах війни. Серед додаткових повноважень поліцейських під час дії воєнного стану слід указати такі:

– за письмовим запитом в установленому законом порядку безоплатно одержує від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб державної форми власності інформацію, необхідну для виконання завдань та повноважень поліції, у тому числі стосовно військовополонених, у вигляді та у формі, що зазначені в такому запиті;

– здійснює прийом екстрених викликів за скороченим телефонним номером 102;

– здійснює конвоювання осіб, затриманих за підозрою в учиненні кримінального правопорушення, узятих під варту, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі, а також охороняє їх у залі суду;

– у випадках, передбачених законом, утримує в ізоляторах тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, стосовно яких як запобіжний захід застосовано тримання під вартою, осіб, підданих адміністративному арешту, а також обвинувачених і засуджених;

– у межах визначеної законодавством компетенції здійснює розмінування, що має оперативний характер, у частині виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, щодо яких є підстави вважати, що вони є предметами, знаряддями чи засобами вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень;

– здійснює техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, в тому числі пов'язаної з пожежами, та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху;

– у разі необхідності відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському, поліцейський має право використати як заходи примусу, так і підручні засоби;

– має право застосовувати заходи примусу до осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без урахування окремих обмежень та заборон, визначених законом (зокрема, дозволяється застосування заходів примусу без попередження, нанесення ударів спеціальними засобами без обмежень щодо локації їх нанесення, а також застосування вогнепальної зброї). У разі застосування поліцейським такого заходу примусу стосовно осіб, які здійснюють агресію проти України, та завдання зазначеним особам тілесних ушкоджень, каліцтва, застосування вогнепальної зброї, за наявності можливості, з урахуванням подій на відповідній території, поліцейський усно або за допомогою засобів комунікаційного зв'язку повідомляє свого безпосереднього керівника, який у разі необхідності за можливості повідомляє центральний орган управління поліції та відповідного прокурора [7].

Також під час здійснення повноважень поліції в період воєнного стану або коли наявність спеціального жетона перешкоджає проведенню оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій, виконанню завдань в умовах режиму секретності, або здійсненню заходів із забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також спеціальних заходів із забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів та їх близьких родичів, поліцейському, який виконує службові обов'язки в цивільному одязі, дозволено діяти за відсутністю жетона.

Окрім того, Закон України від 15 березня 2022 р. № 2123-IX передбачає, що під час дії воєнного стану атестування поліцейських не проводиться. Громадський контроль за діяльністю поліції також не здійснюється.

Водночас законодавцем було доповнено Дисциплінарний статут Національної поліції України, затверджений Законом “Про Дисциплінарний статут Національної поліції України”, новим розділом, яким регламентовано порядок здійснення службового розслідування в період дії воєнного часу [8].

Таким чином, навіть у період дії воєнного часу, в разі порушення поліцейським службової дисципліни, за наказом керівника поліції може бути проведено службове розслідування щодо такої особи. Підставою для призначення службового розслідування є звернення громадян, посадових осіб, інших поліцейських, засобів

масової інформації або безпосереднє виявлення посадовою особою поліції дисциплінарного проступку.

Отже, слід пам'ятати, що введення воєнного стану є лише підставою для можливості посилення заходів публічної безпеки. Разом з тим, це не свідчить про відміну визначених законом процедур та відсутності з боку поліцейських обов'язку виконувати вимоги закону.

Поліцейські, які виконують обов'язки щодо охорони громадського порядку в умовах воєнного стану, мають знати організацію і тактику службової діяльності в таких умовах, завдання, функції, форми і методи діяльності поліції, рішення місцевих органів влади з питань охорони громадського порядку, чинне законодавство, зокрема те, яке регламентує діяльність поліції та інших правоохоронних структур в умовах військової агресії. Тобто надзвичайна складність забезпечення громадського порядку в умовах воєнного стану вимагає високої професійної підготовки поліцейських. Дії поліції в умовах війни повинні бути юридично грамотними, сприйматись громадянами, чії права та свободи обмежуються, як справедливі і законні.

Поліція здійснює багатofункціональну діяльність від імені держави, місце і роль якої в механізмі забезпечення режиму воєнного стану полягає в реалізації національних інтересів (забезпечення конституційних прав і свобод громадян, участь у забезпеченні соціальної стабільності суспільства, екологічної безпеки, захисті суспільства від тероризму тощо) з протидії воєнним загрозам. Ефективність форм і методів забезпечення режиму воєнного стану чимало залежить від гнучкості та динамічності використання сил і засобів поліції. При цьому важливе значення має поліпшення форм і методів взаємодії поліції та громадськості у справі забезпечення режиму воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 15.07.2022).
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 15.07.2022).
3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 15.07.2022).
4. 8 ночей без сну: як працює поліція під час війни. *OBOZREVATEL*, 10 березня 2022 р. URL: <https://war.obozrevatel.com/ukr/8-nochej-bez-snu-yak-pratsuyue-politsiya-pid-chas-vijni.htm> (дата звернення: 15.07.2022).
5. “Ми втратили багато сімей поліцейських”. Як правоохоронці працюють у зонах боїв і документують звірства РФ – інтерв'ю з головою Нацполіції. *Новинний сайт NV.UA*, 4 липня 2022 р. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/yak-nacpolitsiya-pratsuyue-pid-chas-vijni-interv-yu-z-igorem-klimenkom-novini-ukrajini-50252143.html> (дата звернення: 15.07.2022).
6. Ковалів М.В., Кісіль З.Р., Калянов Д.П. та ін. Адміністративна діяльність: навч. посіб. Київ: Правова єдність, 2009. 432 с.
7. Про внесення змін до законів України “Про Національну поліцію” та “Про Дисциплінарний статут Національної поліції України” з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n6> (дата звернення: 15.07.2022).
8. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15 березня 2018 р. № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19/print> (дата звернення: 15.07.2022).

REFERENCES

1. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini. “On the introduction of martial law in Ukraine”: Decree of the President of Ukraine dated February 24, 2022 No 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64-/2022#Text> (Date of Application: 15.07.2022) [In Ukrainian].
2. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu. “On the legal regime of martial law”: Law of Ukraine dated May 12, 2015 No 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (Date of Application: 15.07.2022) [In Ukrainian].
3. Pro Natsionalnu politsiiu. “On the National Police”: Law of Ukraine dated July 2, 2015 No 580-VIII. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (Date of Application: 15.07.2022) [In Ukrainian].
4. 8 nochei bez snu: yak pratsiuie politsiia pid chas viiny. “8 sleepless nights: how the police work during war”. OBOZREVATEL, March 10, 2022. URL: <https://war.obozrevatel.com/ukr/8-nochej-bez-snu-yak-pratsiue-politsiia-pid-chas-vijni.htm> (Date of Application: 15.07.2022) [In Ukrainian].
5. “My vtratyli bahato simei politseiskykh”. Yak pravookhorontsi pratsiuiut u zonakh boiv i dokumentuiut zvirstva RF – interviu z holovoiu Natspolitsii. “We lost a lot of police families”. How law enforcement officers work in combat zones and document the atrocities of the Russian Federation – an interview with the head of the National Police”. NV.UA news site, July 4, 2022. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/yak-nacpoliciya-pracyuye-pid-chas-viyini-interv-yu-z-igorem-klimenkom-novini-ukrajini-50252143.html> (Date of Application: 15.07.2022) [In Ukrainian].
6. *Kovaliv M.V., Kisil Z.R., Kalaianov D.P.* (2009). Administratyvna diialnist. “Administrative activity”: education. manual Kyiv: Pravova yednist. 432 p. [In Ukrainian].
7. Pro vnesennia zmin do zakoniv Ukrainy “Pro Natsionalnu politsiiu” ta “Pro Dystsyplinarnyi statut Natsionalnoi politsii Ukrainy” z metoiu optymizatsii diialnosti politsii, u tomu chysli pid chas dii voiennoho stanu. “On making changes to the laws of Ukraine “On the National Police” and “On the Disciplinary Statute of the National Police of Ukraine” in order to optimize police activities, including during martial law”: Law of Ukraine dated March 15, 2022 No 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n6> (Date of Application: 15.07.2022) [In Ukrainian].
8. Pro Dystsyplinarnyi statut Natsionalnoi politsii Ukrainy. “On the Disciplinary Statute of the National Police of Ukraine”: Law of Ukraine dated March 15, 2018 No 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19/print> (Date of Application: 15.07.2022) [In Ukrainian].

UDC 351.741:351.86

Tsyhanov Oleh,Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor, Chief Researcher,
State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-8924-1139**Rybinska Anna,**Candidate of Juridical Sciences, Senior Staff Scientist of the Academic Council
of the State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-9521-7688**FEATURES OF THE ORGANIZATION OF THE ACTIVITIES OF THE
NATIONAL POLICE OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW**

The article examines the peculiarities of the organization of the National Police of Ukraine in the conditions of martial law introduced by the leadership of Ukraine in connection with the act of full-scale armed aggression by Russia. It is emphasized that the bodies and units of the National Police of Ukraine occupy a special place in the system of state bodies operating under the conditions of martial law, the direct

© Tsyhanov Oleh, Rybinska Anna, 2022

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2022.3\(57\).7](https://doi.org/10.36486/np.2022.3(57).7)

Issue 3(57) 2022

<http://naukaipravohorona.com/>

provision of the internal security of our country depends on the efficiency of their work.

The current legislation of Ukraine is outlined, which defines the peculiarities of the organization of police activities in maintaining public safety and order, countering crime in the conditions of military aggression by the Russian Federation. Additional powers of policemen for the period of martial law have been defined, which should contribute to the effective operation of the National Police of Ukraine and its performance of tasks in the difficult conditions of war. It is emphasized that the introduction of martial law is only a basis for the possibility of strengthening public security measures.

According to the authors, the extreme complexity of maintaining public order under martial law requires a high level of professional training of police officers. The actions of the police in the conditions of war must be legally competent, perceived by citizens whose rights and freedoms are limited, as fair and legal. The effectiveness of the forms and methods of ensuring martial law largely depends on the flexibility and dynamics of the use of police forces and means. At the same time, it is important to improve the forms and methods of interaction between the police and the public in the matter of ensuring the martial law regime.

Keywords: armed aggression of the Russian Federation, martial law, the National Police of Ukraine, peculiarities of the organization of police activities, additional powers of police officers during the period of martial law.

Отримано 12.10.2022